

DE SCHOUW

GEWIJD AAN HET KULTUREELE LEVEN IN NEDERLAND

INHOUD

OMSLAG: Aart van Dobbenburgh: Meisjeshanden met korenaren (litho)
Tentoonstelling: Onze Grafiek van Heden, Museum Boymans - Foto: A. Frequin

DE SCHOUW

HALFMAANDELIJKSCH ORGAAN VAN DE NEDERLANDSCHE KULTUURKAMER, GEWIJD AAN HET KULTUREELE LEVEN IN NEDERLAND

HOOFDREDACTEUR: Prof. Dr T. GOEDEWAAGEN
REDACTIESECRETARIS: D. Fr. H. SAMPIMON
Administratie: Uitgeverij „De Schouw", 's-Gravenhage,
J. P. Coenstraat 26, Telefoon 771066, Giro 446173

Bijdragen, brieven en boeken ter bespreking zende men aan den redactiesecretaris, J. P. Coenstraat 26, 's-Gravenhage. Bij ongevraagde bijdragen postzegels voor mogelijke terugzending insluiten

Abonnementsprijs voor niet-leden van de Kultuurkamer
voor Nederland f 10.– per jaar; voor buitenland f 15.– per jaar; losse nummers f 0.50 per nummer

VORM EN INHOUD VAN DE KUNST

I.

Drie gezichtspunten

DOOR DR. [illegible]

op de opvatting van de zedelijkheid wijzen. Men kan bij de opvatting van het zedelijke ten eerste uitgaan van den wil tot goed doen, de gezindheid en hierin het eigenlijke zedelijke zoeken, ongeacht de daad, haar gevolgen en den indruk dien zij op de menschen maakt.

Of men kan uitgaan ten tweede van de daad en haar beteekenis in en voor een menschelijke gemeenschap, daarbij gezindheid en oordeel der menschen van weinig beteekenis achtend. Tenslotte kan men uitgaan van het oordeel der menschen.

Wat de publieke opinie, het zedelijk gevoel der menigte, enz. behoorlijk acht, is goed, wat zij onbehoorlijk acht, is verkeerd, hoe goed ook de dader het moge meenen en welke heilzame uitwerking zijn daad ook hebbe. In verschillende tijdsperioden baseert de ethica hetzij op dit, hetzij op dat gezichtspunt haar leer. Ieder uitgangspunt stelt geisoleerd genomen zijn eigen normen. Men zal elkaar slechts kunnen begrijpen wanneer men zich bewust maakt dat aan het zedelijke deze drie aangrijpingspunten alle te samen volgens haar aard noodwendig moeten voorkomen.

Zoo is het ook bij het kunstwerk. Geen kunstwerk is waarlijk kunstwerk wanneer het niet in de beleving van den toeschouwer levend wordt. Een kunstwerk dat niet beleefd wordt is als een onontcijferbare hieroglyph. Men weet dat het iets moet beteekenen, maar wat? Het niet beleefbare kunstwerk staat als een vraagteeken tegenover de gemeenschap waarin het voortgebracht werd. Daarom is in elk kunstwerk een betrekking tot den verwanten toeschouwer aanwezig. In het een meer dan in het ander; in de eene kultuurperiode meer dan in de andere. De kunst van de tweede helft der 19de eeuw is er een die veelal op de relatie tot den toeschouwer is geschapen.

Men denke aan het impressionisme in veel van zijn werken. Het is niet de eigen structuur van het werk zelf, die zich in de eerste plaats laat gelden, ook niet de bewogenheid van den kunstenaar, doch de indruk van het betrapte oogenblik in al zijn toevalligheid wordt den toeschouwer zichtbaar gemaakt. Impressionisme is veelal een naar het aesthetische omgebogen realisme. Het realisme beschermt haar dat zij niet behaagzuchtig wordt, gelijk veel uit de Rokokokunst der laat-18de eeuw, die weer een geheel anderssoortig beschouwerspubliek veronderstelt.

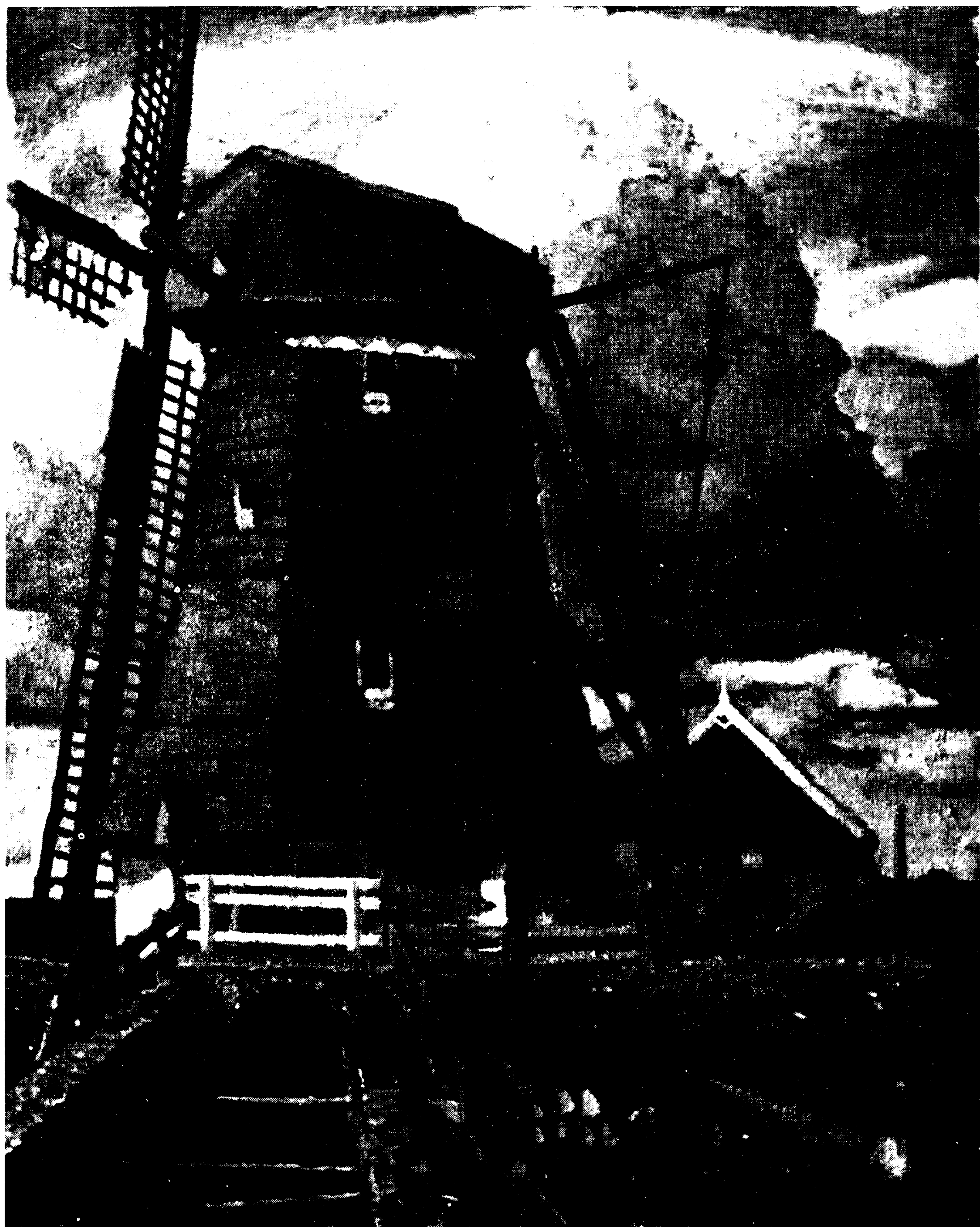
De aesthetica en de kunsttheorie van de laatste decennia der 19de eeuw en de eerste jaren onzer eeuw zijn in hoofdzaak op den indruk gebouwd. Sedert Fechners Vorschule der Aesthetik analyseert men psychologisch, empirisch en waar mogelijk experimenteel de *beleving* van het kunstwerk. Als men de problematiek van dezen tijd nagaat, treft het telkens weer dat men uitgaat van de gedachte dat het kunstwerk schoon en aanschouwingswaard is OMDAT het ons behaagt en kunstzinnig laat beleven. Op de keper beschouwd is dus het kunstwerk slechts een kultuurwaarde als MIDDEL tot beleven. Het DOEL van allen kunstarbeid schijnt het verwekken van behagen en belevingen bij den mensch.

In onze moderne westersche kultuur moeten we den oorsprong van deze beschouwingswijze bij de Engelsche psychologen van eind 17e en 18de eeuw zoeken. Lockes methode wordt dan in de kunstphilosophie toegepast. Hutcheson, Hogarth, Burke, Hume, Harris, enz. zijn de voornaamste vertegenwoordigers die echter ook in Frankrijk b.v. in een figuur als Du Bos zijn te vinden.

Evenwel, zoo waar als het is dat elk kunstwerk beleefbaar moet zijn, zoo waar is het óók dat het een *werkstuk* op-zichzelf beteekent. De gedachte dat het kunstwerk schoon en aanschouwingswaard is, omdat het ons doet beleven, kan men ook omkeeren en dan volhouden dat kunst ons behaagt en doet beleven OMDAT zij schoon is en een DOEL op-zich-zelf vertegenwoordigt. Tegenover het subjectieve standpunt is het objectieve dat van het werk uitgaat mogelijk. Wanneer in de kunst het besef van de objectiviteit van het werk levend is, uit zich dit ook in de werken. Men streeft er naar werken te scheppen die sterk zijn opgebouwd, waarin niets aan toeval en willekeur is overgelaten, doch alles in maat en getal vastligt. Het is inzonderheid de kunst van de renaissance die van deze objectiviteit leeft. Proportieleer en perspectief worden ijverig bestudeerd. Men onderzoekt de natuur om de wetten te ontdekken waarnaar de natuurgestalten zich vormen en aldus door toepassing van deze wetten de kunst in te voegen in het groote wereldsysteem. Alberti, de aestheticus van de kunst der renaissance definieert de schoonheid „als een zekere overeenstemming en samenklank der deelen tot het geheel overeenkomstig een bepaald getal en een bepaalde proportie en orde gelijk het de harmonie (concinnitas), dat is de absolute en hoogste natuurwet, eischt".

Wanneer we ons indenken welke ontdekking het in de oudheid voor een Pythagoras moet zijn geweest, toen hij vond dat de zoo aangenaam klinkende zuivere samenklanken der tonen in octaven, quinten, quarten, terzen, enz. afhankelijk was van een verhouding der lengten van de snaren, die in geheele getallen is uit te drukken, als we het treffende van dit verband tusschen subjectieve zoete beleving van klankharmonieën en nuchter objectieve getalverhouding nagaan, dan is het mogelijk het bezielend renaissancegeloof aan de objectiviteit en samenhang van het kunstwerk met de structuur van den wereldopbouw innerlijk te verstaan.

Evenwel deze speciale vorm, waarin de renaissancekunst en -kunsttheorie zich uitte, hangt ten nauwste samen met haar levensstijl en wereldbeschouwing.

Eduard Rijff: ZUID-HOLLANDSCHE MOLEN

Foto: J. Koet

Gelijk dit trouwens ook bij andere theorieën plaats heeft.

[illegible] kunsttheorieën welke van de [illegible] van het werk uitgaan, van die van het F[illegible] academicisme der 17de eeuw tot het Duitsche c[illegible] der 19de eeuw (denk aan Von Marees, H[illegible], Hanslick, enz.) bij alle ingrijpende ver[illegible] de wereldopvatting en nationale [illegible] voorkomen, gemeen dat zij zooveel mogelijk het [illegible] aan willekeur van belever en [illegible] in eigen [illegible] en regel gefundeerde wetmatigheid te laten gelden.

Ook in de moderne [illegible] is de beschouwing [illegible] uitgaande, als [illegible] "Zeitschrift für Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft" [illegible] de phaenomenologische [illegible] de haar [illegible]

[illegible]

[illegible] kunstwerk als handschrift de[illegible] in de kunst [illegible] naar de middeleeuwsche [illegible] kunnen zijn dit „[illegible] Toch ontbreekt ook [illegible] kunstwerk nimmer [illegible] van de [illegible] in die dagen [illegible]

[illegible] in het [illegible] kunstwerk [illegible]

[illegible]

een ontaardingsverschijnsel.

Bij de toename van de uitdrukkingskunst aan het eind der renaissance en in het manierisme vinden we ook theoretisch de eerste overwegingen die het kunstwerk beschouwen in verband met de persoonlijke expressie van den schepper. In de „Sturm und Drang"-periode en tijdens den geniecultus van de Romantiek beleeft echter de aesthetica, die zi[illegible] op de scheppingsactiviteit baseert, eerst haar hoog[illegible] (bij Kant, den grondlegger der aesthetica als a[illegible] wetenschap vinden we dit [illegible] ook naa[illegible] uitgangspunt van [illegible] smaak). De [illegible] helft der [illegible] daarna de [illegible] aesthetica [illegible] veel van [illegible] belang. [illegible] als [illegible] van de moderne beschouwingswijze [illegible] der eersten die het aangrijpingspunt zijner [illegible] in de [illegible] van den kunstenaar [illegible] zijn bekend boek: Das Erlebnis und [illegible]

[illegible] dit gezichtspunt uit [illegible] logische beschouwing van de kunst.

[illegible] leidraad om in den schijn[illegible]

[illegible]

[illegible] de geest van een volk zich bevredigt?

Of is het vorm terwille van den vorm [illegible]

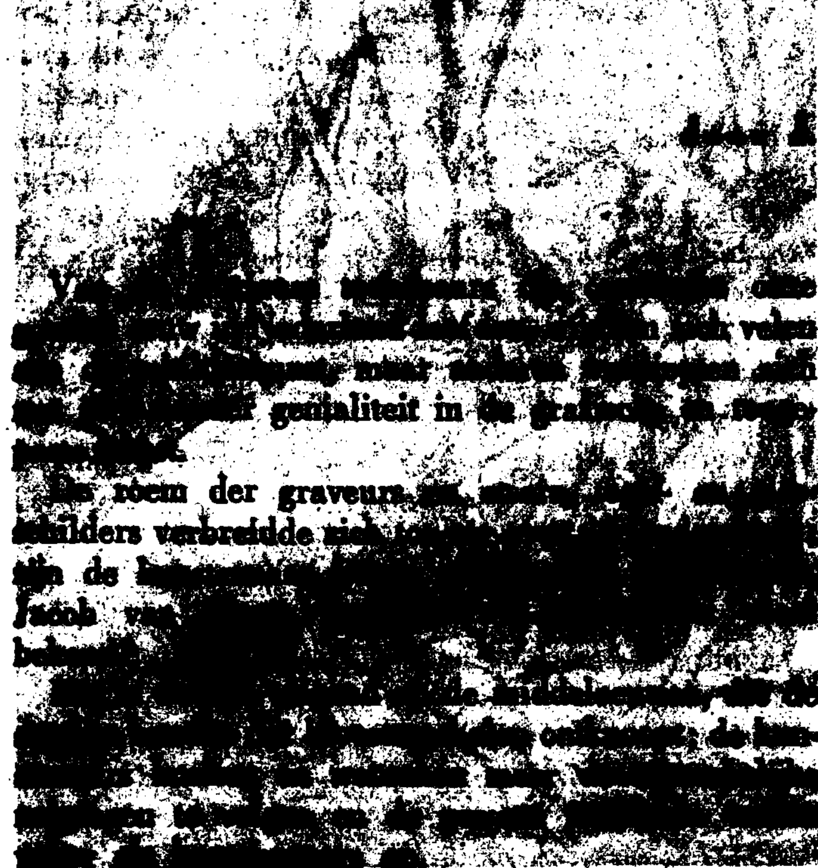
[illegible]

oriënteeren.

(Van redactiewege verkort)

Een nieuw ontdekte teekening van Hendrik Goltzius?

door J. G[illegible]

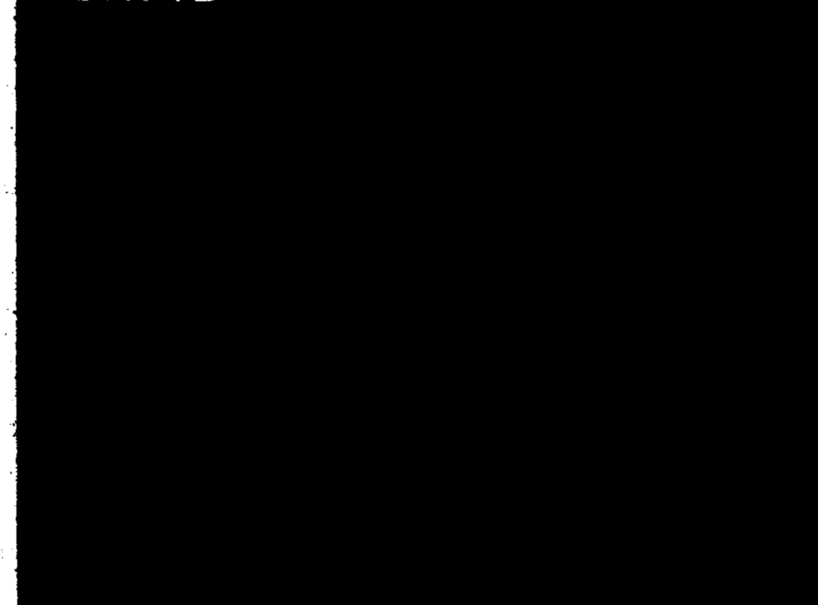

De roem der graveurs [illegible]

schilders verbreidde [illegible]

Vele talenten komen tot ontwikkeling nu niet enkel vraag is naar gewijde kunst en met het aantal kunstbeoefenaars neemt het getal van kunstwerken in ongeloofljke mate toe. Maar hoevele kunstwerken reeds geregistreerd zijn, toch verschijnen voor onze oogen schier maandelijks nog niet gekende werken dier [illegible].

[illegible] schrijver dezes in een partij waardelooze [illegible] een groote inktteekening op perkament, gedateerd 1597, ter grootte van ruim 60 cm, van een

zeldzaam grootsche allure. Blijkbaar is deze teekening bedoeld als ontwerp voor een zilveren schotel, zooals destijds wel meer vervaardigd is, gelijk de groote Popta-schotel, 62 cm diameter, waarvan de teekening ook aan een Nederlandschen kunstenaar, n.l. Hendrik Goltzius ontleend schijnt te wezen.

Zoowel de compositie als de teekening getuigt van een uitzonderlijke meesterhand; uiterst fijn wist deze teekenaar met nooit falende trekken het cirkelrond te versieren met 6 à 700 luchtig-weg geschetste figuren in natuurlijke houdingen, zonder eenigen misslag en zulks op perkament, dat verbeteringen buitensluit!

Bij het beschouwen van dit perkament onderscheiden we een vierkant middenstuk, groot 8 cm, een flinke ruimte daaromheen tot een cirkel van 38 cm middellijn en een rand daarbuiten van 6½ cm breedte. De middenpartij, het vierkant, doet een ommuurde stad in plattegrond-opstandteekening zien; van de daar geprojecteerde 4 poorten zijn er drie met driehoekige en een met gebogen frontons. De daarbij behoorende toegangen zijn overwelfd, terwijl 3 dezer poorten halfzuilen sieren. In de muren zijn 16 bastions gemetseld, die, evenals de muren, met kantelen zijn bekroond. Aan de „Vestestraat" grenzen gebouwen in diverse gedaanten waarin torens, ingangspoorten, lage zadeldaken en koepels markante details uitmaken. De stijl dezer bouwwerken doet herinneren aan dien, welke in de Provence nog de aandacht trekt o.a. door de ronde torens en koepels. Krijgslieden met lansen gewapend, doen in deze straat de ronde.

Meer naar het centrum bevindt zich een huizenrij in het vierkant, lang 4 cm, die aan 4 zijden doorgebroken is, waardoor toegangen ontstonden tot het binnenhof of de markt. Machtige torens flankeeren twee dezer toegangen, terwijl ook hier soldaten (¼ cm groot!) waken.

Op eenigen afstand der veste ligt de singel, evenens in zuiver quadratischen vorm, waarbuiten 8 observatieposten, 2 aan elken hoek, door belegeraars in den omtrek gelegerd, zelfer zijn opgericht.

Deze belegeraars, te paard en te voet, veelal met een speer in de hand (iets grooter dan de belegerden geteekend) bewegen zich in groot aantal over het om-

ringend terrein, in alle denkbare houdingen. Verder uit het midden nemen de gestalten grooter afmetingen aan, terwijl tientallen tenten in verschillende vormen legersteden verschaffen. Nog meer aan de peripherie zijn de figuren wel 4 cm en meer groot en in vlotte actie uitgebeeld, het bovenlijf ontbloot, doch met een metalen helm op het hoofd; bossen lansen in de verte duiden groote menigten soldaten aan.

Aan den omtrek van den cirkel meten de figuren 9 cm lengte; daar zijn gehelmde krijgers, enkelen te paard, met vervaarlijke zwaarden of sabels, in schilderachtige standen, raak en zuiver uitgebeeld.

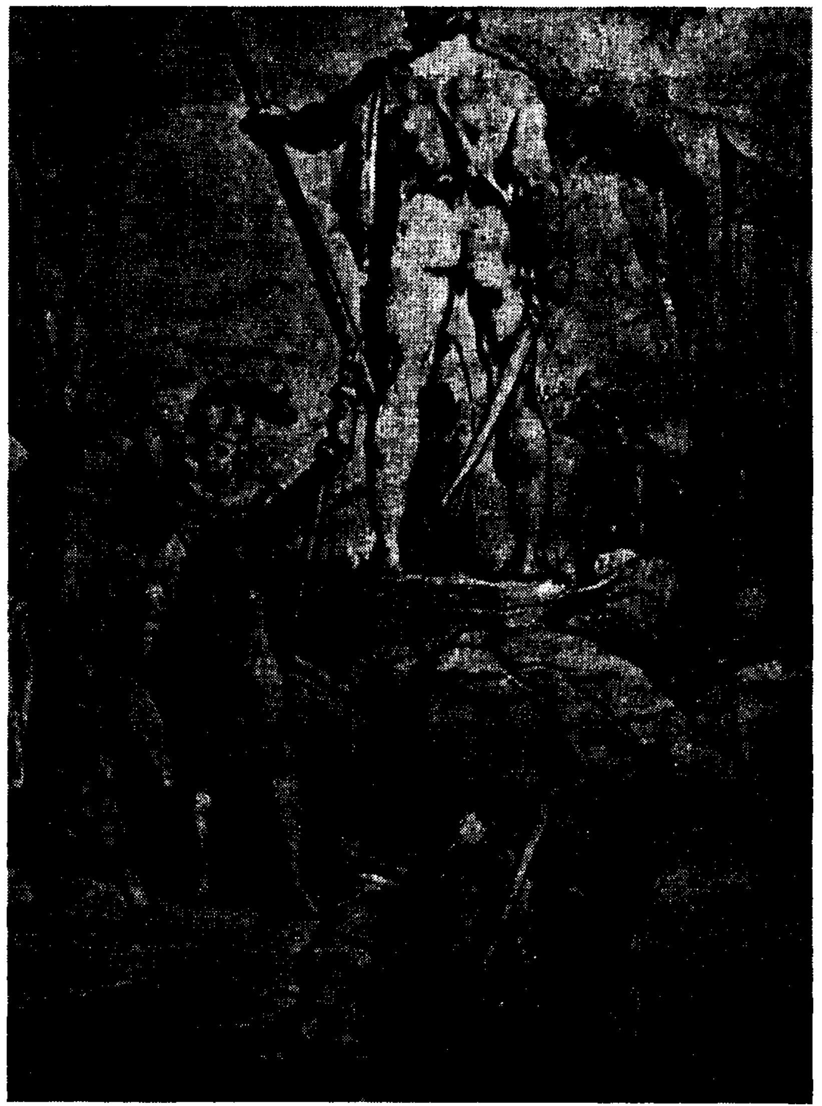
Een prachtige ronde tent, verfraaid met grotesken, maskers en arabesken, rust op den buitencirkel; een paar groepen voeren levendige gesprekken en brengen het aantal figuren binnen deze omraming tot ruim 400.

Daar buiten sluit, op 12 mm afstand, de rand van 6½ cm aan, waar een optocht bestaande uit ruim 250 figuren is geteekend. De kop van den stoet, waarin een paar kruisdragers te onderscheiden zijn, is reeds door een halfverbrokkelde stadspoort (met Ionische pilasters getooid) getrokken. In den optocht bespeuren we velersoort manlijke personen, achtereenvolgens: eenigen met vierkante baretten, een geestelijke met bisschopsmijter, daarachter jongelingen die vlaggetjes zwaaien, dan een groep jongemannen blootshoofds, een aantal geleerden, herkenbaar aan de doktershoeden, op muilezels gezeten, kurassiers, een groep geboeide gevangenen, vervolgens eenige oude lieden, 5 gehelmde speerdragers, een paar soldaten op één paard en dan de aanvoerder van een vierspan stieren dat een zwaren wagen, met groote bronzen bel behangen, trekt. Daarachter een groep gelauwerde jonge mannen met ontplooide banieren, waarna een zegewagen volgt, door 4 paarden getrokken. Op dezen wagen troont een slanke, bekranste man met puntbaard in klassiek gewaad.

Deze sobere beschrijving dezer tafereelen vergde al zooveel van Uw aandacht, dat het beschouwen van het kunstwerk zelve zeker interessanter zal zijn. Inderdaad, deze penteekening, die verlevendigd wordt door mineraalblauwe waterverf-toetsen, biedt een oogenweelde in vormen en verhoudingen; forsch en nobel werden de figuren op den voorgrond, ragfijn en subtiel in het verschiet geschetst. Een hoogstaand en talentvol graficus in het zenith van zijn loopbaan heeft zich hier geuit!

Opmerkenswaardig zijn de fraai gevormde en geproportioneerde mannengestalten, slank en geenszins mager, levendig maar niet druk gebarend met fijn geteekende, niet groote hoofden, figuren, die zoozeer de aandacht trekken ook op de beroemde groote Poptaschotel, waarvan, zooals gezegd, vermoed wordt, dat Hendrik Goltzius het ontwerp leverde.

Aangaande de beteekenis der voorstellingen op het perkament, hier is een ruim veld voor gissingen aanwezig. Wat te denken van eenerzijds tijdlooze gewaden, de eenvoudige strijdwapens: sabel, zwaard, lans en ovaal schild, anderzijds: bisschopsmijter, dokterhoeden, renaissance-versieringen en daarbij de middeleeuwsche architectuur die aan de voormalige Fransche provincie Poitou herinneren?

H. Goltzius (teekening) Allegorie op den oorlog *Foto-archief J. J. Gerstel*

Zou de benarde veste de belegering door de Hugenoten onder De Colligny in 1569 van Poitiers moeten beteekenen? Eenige gelijkenis toont een gebouw aan de „Vestestraat" met de kathedraal, terwijl de overkoepeling van andere bouwwerken van Poitiers eveneens er op wijzen dat deze stad bedoeld werd. Bovendien is de Cardo en Decumano nog duidelijk, zooals op het perkament, in de zoo oude stad Poitiers aanwezig, maar...... zoo regelmatig quadratisch van grondplan is de stad nooit geweest.

Of, werd in deze prent symbolisch weergegeven de overwinning van de klassieke- op de middeleeuwsche gedachtenwereld tijdens de renaissance, terwijl de afgebeelde optocht ter eere van den eersten Bourgondischen koning van Frankrijk, Hendrik IV, die tot de Katholieke kerk terugkeerde, de gelijktijdige herleving van het Katholicisme verzinnelijkt?

Aangezien de familie Goltzius [illegible] toegedaan, en toen, evenals [illegible] hem ongeschikt kon maken [illegible] verkeeren, zou daardoor [illegible] kunnen worden van dit [illegible] een zilveren schotel?

Stijlcritisch deze teek[illegible] den datum 1597 zeker [illegible]

Stellen we derhalve [illegible] vraag gesteld kunnen w[illegible] stenaars zouden in aan[illegible] het schetsen van deze [illegible] aanmerking nemend d[illegible] wezen die zoowel in le[illegible] toppunt van zijn kunne[illegible] antwoord luiden: De Ne[illegible] en dat wel ten spijt van den naam die op de teekening vermeld staat, [illegible] IJverig is in alle richtingen [illegible] gegevens over iemand van d[illegible] lexica noch in het Lou[illegible] historisch Instituut te [illegible] Luckemans te vinden. D[illegible] zulk begenadigd kunste[illegible] moet aangenomen worden dat deze naam een pseudoniem aangeeft.

Hoe vele malen zijn kunstwerken al onder een aangenomen naam gepubliceerd!

Dat Goltzius' teekening „Engelen bij Lot" jarenlang voor Aldegever's werk doorging is begrijpelijk, aangezien het monogram van laatstgenoemde erop voorkomt.

Juist de teekenaar-graveur wiens stijl en leeftijd het vaderschap dezer teekening zou verraden, vond er behagen in, geruimen tijd onder een vreemden naam tijdens zijn verblijf in Rome te leven; dat was in 1590 of 1591.

Goltzius genoot toen al een zekere vermaardheid als graveur, maar zijn meeste gravures stellen kunstwerken van anderen voor. Na zijn verblijf in Rome ontstaan door hem [illegible] ontworpen prenten, waarin [illegible] zijn de 6 Meesterg[illegible], in de gravure „De br[illegible] Amor en Psyche" [illegible] voor [illegible] vormgeving en op[illegible] van het per[illegible]komen.

Als een der [illegible]rdigde gravures van Goltzius is bekend het p[illegible] Hendrik IV, koning van Frankrijk; het was [illegible] 1600 dat een Parijsche uitgever, Paulus de la H[illegible] bekendste graveurs aanzocht, om de leden der k[illegible] familie Bourbon uit te beelden, waarbij dan G[illegible] de belangrijkste figuur moest graveeren. Het po[illegible] van expressie en techniek.

Oude biografen hebben Goltzius [illegible] [illegible] [illegible] hier bedeeld [illegible]

Na 1600 graveerde [illegible] platen, en legde zich voornamelijk op de [illegible] [illegible] beelden [illegible] te moeten te zien.

Goltzius is in 1558 [illegible] bij Venlo geboren, genoot onderricht in de graveerkunst van D. V. Coornhert eerst te Kleef en later, bij Coornherts terugkeer, na de Pacificatie van Gent, in Haarlem. Dat de veelzijdig begaafde, 35 jaar oudere, Coornhert veel tot de geestelijke algemeene ontwikkeling van Goltzius heeft bijgedragen, is zeer waarschijnlijk.

Aanvankelijk graveerde Goltzius naar teekeningen van Van Heemskerck, Adriaen de Weert, Martin de Vos, Stradanus e.a. Na 1578 ontwierp hij veelal zijn eigen gravures.

Naast 370 gesigneerde prenten zijn wel 500 composities van hem bekend, die meestal door anderen in koper werden gestoken.

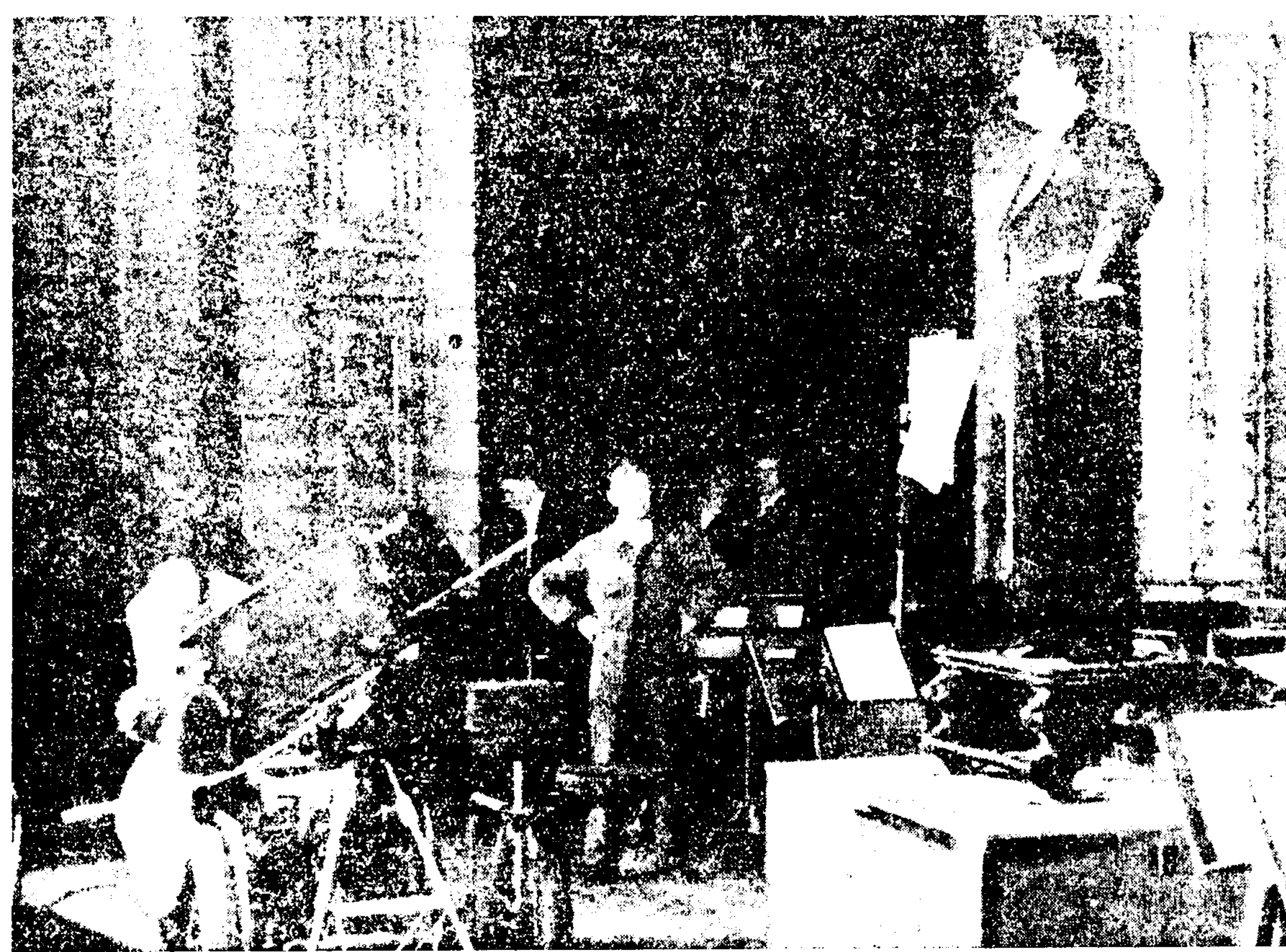
De Popta-schotel werd tientallen jaren na zijn dood waarschijnlijk, althans wat de figuren betreft, door Hillebrandt Brongersma of Christiaan van Vianen gedreven naar teekeningen van Goltzius.

In het Haarlemsch Frans-Hals museum berust nog de zilveren Maartensbeker, naar Goltzius' ontwerp door Jansz. van Vianen uitgevoerd.

Het Louvre bezit de schets, van Goltzius' hand uit 1598, voor een fontein, een schildpad en de godin der vruchtbaarheid.

Derhalve blijkt dat Goltzius inderdaad ontwerpen maakte voor zilveren kunstwerken.

Hiermede meent schrijver dus de gronden aangetoond te hebben, waarop de mogelijkheid berust, dat Hendrik Goltzius waarschijnlijk als ontwerper [illegible] naar beschouwd kan worden van het perkament, hetwelk voor het eerst op de Kerstmistoonstelling 19[illegible] in het Museum Boymans geëxposeerd zal worden.

EEN [illegible]

Het is [illegible] Pas[illegible] [illegible] worden in de [illegible] Nederlandse film „Wat [illegible] meer?" verfilmd.

Door [illegible] opdracht van het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten [illegible] Nederlandsche orkesten [illegible] [illegible]

[illegible]

en een uitstekende propaganda vo[or] de Nederla[ndsche] orkesten. De dirigent, Leo [illegible], [illegible] muzikale schoonheid van ons volkslied [illegible] [illegible] tusschen klank en beeld.

Het is toe te juichen, dat het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten [illegible] vervaardigen van deze film [illegible]

Wat „volksche" muziek [illegible] „Passen en Spelen" [illegible] op 7 April 1941 [illegible] Den Haag gehouden [illegible]

„Wat is dan [illegible] „volksche" [illegible] Bach [illegible] „volksche" [illegible] systematisch denken van Leibnitz kan volgen.

MUZIKALE PROPAGANDAFILM

DOOR FRITS SAMPIMON

„Volksch" is muziek ook niet, wanneer zij direct voor een ieder begrijpelijk is. De muziek is een [illegible] leermeesteres, die van [illegible] discipelen [illegible] zelf verworven ontwikkeling vergt. Als uitdrukking van één volksgeest, van één algemeener kultuurstijl en geesteshouding echter is „volksche" muziek de eenheid van populaire en hoogere muziek, de taal van een traditie, in hoog en laag gevarieerd. In dit verband heeft ook het volkslied zijn waarde. Het speelt een buitengewone rol, zij het ook niet in maatgevenden zin, dan toch als inspireerend moment, als gegeven en uitgangspunt voor den componist."

Dit streven van den staat komt in de film „Wie gaat mee?" duidelijk tot uiting: het volkseigene wordt hierdoor in de concertzalen gebracht en het publiek voorgelicht en opgevoed, zoodat het leert deze muziek te begrijpen en te waardeeren.

Wie gaat mee? — Werkopname tijdens de orkest-finale. Links de cameragroep met B. van Moerkerken. Rechts bespreking der [illegible] met den [illegible] productieleider Hendrik Scholte [illegible] componist [illegible]
[illegible]

DIE REICHSSCHRIFTTUMSKAMMER

als berufsständische Organisation des Deutschen Buchhandels

VON GEORG VON KOMMERSTÄDT

Die Reichskulturkammer.

Die Reichskulturkammer ist durch das am 22. September 1933 vom Führer erlassene Reichskulturkammergesetz errichtet worden. In der amtlichen Begründung zum Reichskulturkammergesetz wurde zum Ausdruck gebracht, daß durch die Gründung des Reichsministeriums für Volksaufklärung und Propaganda das Reich seinen Willen bekundet habe, die Aufgabe der geistigen Führung der Nation in seine [illegible]

[illegible] Kultur von oben her schaffen zu [illegible] Kultur wächst aus dem Volk [illegible] Angelegenheit [illegible] in einem gewissen [illegible] Auch [illegible] Gedanke nicht durchgeführt wird, [illegible] Auffassung festgehalten worden, als sei die [illegible] etwas, das wegen seiner besonderen Feinheit [illegible] Vielgestaltigkeit eine stark dezentralisierte [illegible] möglichst ohne [illegible] der Reichs[illegible]. Für den [illegible]

[illegible] Form. Die rechtsstaatlichen Einrichtungen, die bisher im Mittelpunkt standen (Gesetz, Gerichtsbarkeit, Polizei), [illegible]lich. Sie treten aber als Mittel des Zwanges und der Autorität zurück hinter den Einrichtungen, die bestimmt sind, den Willen der Glieder der Nation zu erfassen.

Zur Durchführung der Aufgaben des Reichsministers für Volksaufklärung und Propaganda ist es also notwendig, alle Tätigkeitszweige unmittelbar [illegible]

[illegible]

die [illegible],
die [illegible],
die Reichs[illegible],
die Reichsmusik[illegible],
die Reichskammer der [illegible]

Sie haben als Glieder der Reichskultur[illegible] § 3 der Ersten Verordnung zur [illegible] vom [illegible] die Aufgabe,

[illegible]

ihrer Tätigkeit erforderliche Zuverlässigkeit und Eignung besitzen.

Die Reichsschrifttumskammer.

Die Reichsschrifttumskammer hat dementsprechend die Aufgabe, dem deutschen Schrifttum zu dienen und alle, die als Schriftsteller, Verleger, Buchhändler, [illegible] oder [illegible] an der Entwicklung und [illegible] des deutschen Schrifttums [illegible] und [illegible] disch [illegible]

Hi[illegible] die [illegible] auf[illegible] können [illegible] eine Kör- pers[illegible] Rechts, [illegible] § 2[illegible] Verordnung zur Durchführung des Reic[illegible]kammergesetzes vom [illegible] 1933 [illegible] I S. [illegible]) das Recht [illegible] die Eröffnung [illegible] auf [illegible] Ano[illegible] innerhalb [illegible] Art und Gestalt[illegible] ihr umfaßten Täti[illegible] der Anordnungen der [illegible] kann von den Mitgliedern durch die Verhängung von Ordnungsstrafen [illegible] Als [illegible] Gliederung [illegible] Landesleitung der Rei[illegible] der Dienststelle des [illegible]

Di[illegible] der Reichsschrifttum[illegible] in Berlin-Charlottenburg 2, Har[illegible] Präsident ist der Dichter und Dra[illegible] und Staatsrat Hanns Joha[illegible] Reichsschrifttumskammer ist der [illegible] Buchhandels, Hauptdienstleiter [illegible] zur Seite stehen der Gesch[illegible] Reichsschrifttumskammer. Wilhelm[illegible] und [illegible] Hause wie die [illegible] sich auch die [illegible] *Schrift*[illegible] in die Fachscha[illegible], Bühnen[illegible], Lyriker, Text[illegible] Schriftsteller, Übersetzer, Filmschriftstell[illegible] Mundart[illegible] arbei[illegible] die *Gruppe „Reichsamt für Buch und* [illegible] literarischen Vereine, Vortragsvera[illegible] und [illegible] Vereine umfaßt, die *Grup*[illegible] mit Ausnahme der [illegible]wissenschaftlichen [illegible] Tätigen) und die [illegible] *Lektoren, Schri*[illegible] *Herausgeber*, bei [illegible] allem die Schrift[illegible] vier[illegible] Schr[illegible] erfa[illegible]

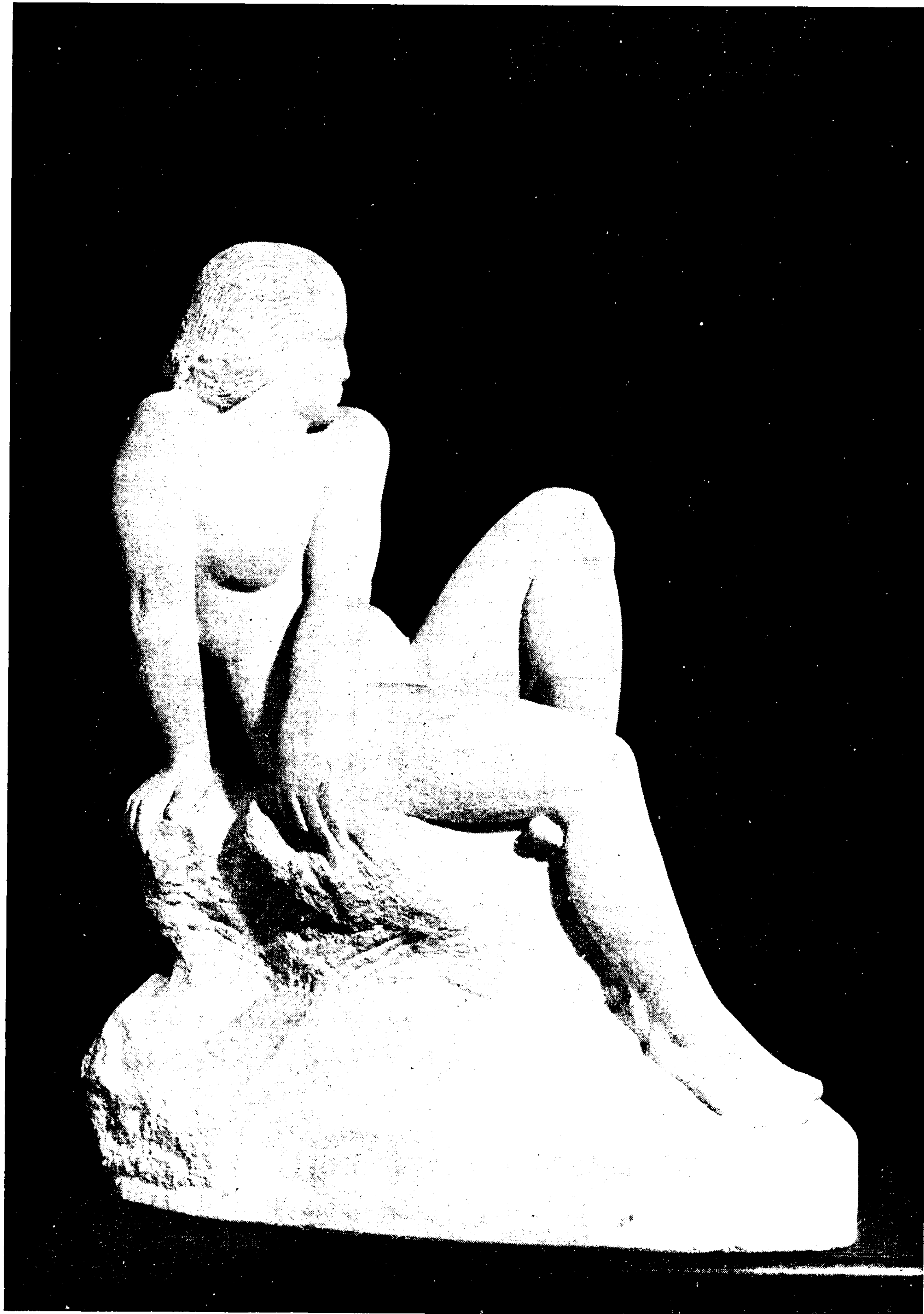
Die Organisation des Deutschen Buchhandels in der Reichsschrifttumskammer.

Die Gruppe Buchhandel der Reichsschrifttumskammer hat ihren Sitz in Leipzig C 1, Hospitalstraße 11, in den Räumen des Deutschen Buchhändlerhauses, in dem sich auch die Geschäftsstelle des Börsenvereins der Deutschen Buchhändler befindet. Sie untersteht dem Leiter des Deutschen Buchhandels, Hauptdienstleiter [illegible], der zugleich erster Vorsteher des Börsenvereins der Deutschen Buchhändler ist. Sie gliedert sich [illegible]

[illegible] *Fachschaft Verlag,*

die ihrerseits in folgende Fachgruppen und Fachuntergruppen unterteilt ist:

Fachgruppe I:	Politik [illegible]
Fachuntergruppe 1:	Politik, [illegible]
Fachuntergruppe 2:	Geschichte ([illegible] Biographien), Kulturgeschichte, Rassen- und Volkskunde.
Fachgruppe II:	Wehrmacht
Fachuntergruppe 1:	Wehrmacht ([illegible] Unterrichtsbücher für die Wehrmacht)
Fachuntergruppe 2:	Kriegsgeschichte, Kriegswissenschaft.
Fachgruppe III:	Länder- und [illegible]
Fachuntergruppe 1:	Erdkunde, [illegible], Geopolitik, [illegible]
Fachuntergruppe 2:	Kolonial[illegible]
Fachuntergruppe 3:	[illegible], [illegible], [illegible]en, [illegible]führer
Fachgruppe IV:	Recht und [illegible]
Fachuntergruppe 1:	Rechtswissenschaft, [illegible]ung
Fachuntergruppe 2:	Wirtschaft, [illegible]aft, Statistik, [illegible]
Fachgruppe V:	[illegible] Technik
Fachuntergruppe 1:	[illegible]matik
Fachuntergruppe 2:	Technik, [illegible]
Fachuntergruppe 3:	Hand[illegible]
Fachuntergruppe 4:	Foto[illegible]
Fachgruppe VI:	[illegible]
Fachuntergruppe 1:	[illegible]
Fachuntergruppe 2:	[illegible]
Fachgruppe VII:	Land- und [illegible]
Fachuntergruppe 1:	Land- und [illegible]
Fachuntergruppe 2:	Hauswirtschaft[illegible]
Fachgruppe VIII:	Schule und [illegible]
Fachuntergruppe 1:	Schul[illegible]
Fachuntergruppe 2:	[illegible]
[illegible]	[illegible]ben
[illegible]	[illegible]

Gips Jacobs van Hof: ZITTEND MEISJE; tuinbeeld *Foto: A. Dingjan*

Fachgruppe IX: Literatur und Kunst
Fachuntergruppe 1: Sprach- und Literaturwissenschaft, Buch- und Schriftwesen
Fachuntergruppe 2: Schöne Literatur
Fachuntergruppe 3: Bildende Kunst, Kunstgewerbe, Kunstgeschichte
Fachuntergruppe 4: Musik, Theater, Film, Tanz
Fachuntergruppe 5: Laienspiele.

Fachgruppe X: Jugendbuch
Fachuntergruppe 1: Jugendschriften
Fachuntergruppe 2: Bilder- und Malbücher.

Fachgruppe XI: Philosophie und Religion
Fachuntergruppe 1: Philosophie
Fachuntergruppe 2: Religionen, Theologie, religiöse Philosophie, religiöse Kunst.

Fachgruppe XII: Buchgemeinschaften.
Arbeitsgemeinschaft wissenschaftlicher Verleger
Arbeitsgemeinschaft der Fachbuch-Verleger
Arbeitsgemeinschaft der Kalender-Verleger
Arbeitsgemeinschaft der mit dem Reisebuchhandel arbeitenden Verleger
ferner in die *F a c h s c h a f t H a n d e l*
mit den Fachgruppen *Sortiment,*
Antiquariat und Export,
Reise- und Versandbuchhandel,
Lehrmittelhandel,
Kommissions- und Zwischenbuchhandel
und folgenden Arbeitsgemeinschaften:
Arbeitsgemeinschaft für den Vertrieb des Politischen Buches
Arbeitsgemeinschaft für den Vertrieb des wissenschaftlichen Buches
Arbeitsgemeinschaft für den Vertrieb des Fachbuches
Arbeitsgemeinschaft für den Vertrieb des Schulbuches
Arbeitsgemeinschaft für den Vertrieb des Jugend- und Bilderbuches

in die Fachschaft Leihbücherei
in die Fachschaft Buchvertreter
und in die Fachschaft Angestellte.

Entsprechend der gebietsmäßigen Gliederung der Reichsschrifttumskammer hat die Gruppe Buchhandel in jedem Gau einen Landesobmann, dem Landesfachberater für Verlag, Handel, Leihbücherei, Buchvertreter und Angestellte zur Seite stehen.

Die Fachschaftsleiter, Fachgruppenleiter, Fachuntergruppenleiter, Landesobmänner usw. sind ehrenamtliche Berater und Mitarbeiter des Leiters des Deutschen Buchhandels, die auf Grund ihrer praktischen Berufstätigkeit im Buchhandel ständig die Verbindung zwischen der Kammer und der berufsständischen Praxis aufrecht erhalten.

Die Aufgaben und die wichtigsten Anordnungen der Reichsschrifttumskammer — Gruppe Buchhandel.

Sache der Reichsschrifttumskammer — Gruppe Buchhandel — ist die Erhaltung und Förderung eines buchhändlerischen Berufsstandes, der in allen seinen Gliedern, sowohl kulturpolitisch wie wirtschaftlich, bereit und in der Lage ist, die ihm im Leben des Deutschen Volkes zufallende Aufgabe, das Buch an jeden Volksgenossen heranzubringen, zu lösen.

Die Ausbesserung der Schäden aus der Systemzeit und die Entfernung der ungeeigneten Elemente aus dem Deutschen Buchhandel hat dabei nur kurze Zeit in Anspruch genommen. Durch den Einsatz der öffentlichen Buchwerbung (Hauptveranstaltung: die jährlich stattfindende „Woche des Deutschen Buches", ferner Fachbuchwerbung) wurde bald nach der Machtergreifung ein erheblicher wirtschaftlicher Aufschwung durch vermehrten Absatz erreicht.

Wichtig war aber gerade deshalb die klare Herausstellung des Grundsatzes von der Bedeutung des Sortimentsbuchhandels, wie er in verschiedenen Anordnungen der Reichsschrifttumskammer zum Ausdruck gekommen ist, die ihren letzten Ausdruck in der „Anordnung über den Einzelhandel mit Schrifttum vom 26. März 1941" gefunden haben. In dieser Anordnung wird bestimmt, daß der Einzelhandel mit Schrifttum grundsätzlich als Einzelgewerbe (also im Sortiment) zu betreiben ist, das allenfalls mit verwandten Kulturbetrieben (Verlag, Zwischenhandel, Zeitungs-, Zeitschriften-, Kunst-, Antiquitäten- und Musikalienhandel sowie dem Leihbuchhandel) verbunden werden darf. An kleinen Orten, in denen sich keine Sortimentsbuchhandlung befindet, kann die Reichsschrifttumskammer Personen aus anderen Gewerben und Berufen nebenher den Einzelhandel mit allgemeinem Schrifttum oder mit bestimmten Buchgruppen gestatten. Grundsätzlich freigegeben ist der Einzelhandel mit deutschsprachigen Bibeln, Gesang- und Gebetbüchern, Bilderbüchern für Kinder, Malbüchern, Briefmarkenalben und Briefmarkenkatalogen, Handarbeitsvorlagen und Sammelalben der Zigarettenindustrie. Voraussetzung dafür ist lediglich, daß die vertreibenden Personen hauptberuflich ein Einzelhandelsgewerbe betreiben und arischer Abstammung sind. Wie bereits oben dargelegt wurde, beruht die Reichskulturkammergesetzgebung auf dem Prinzip der Verantwortung, was nichts anderes bedeutet, als daß anstelle einer staatlichen Aufsicht oder gar Polizeiaufsicht die eigene verantwortliche Entscheidung der Kulturschaffenden gesetzt worden ist. Deshalb ist es notwendig, daß die im Buchhandel tätigen Personen eine größtmögliche Unabhängigkeit vor allem von den Einflüssen anonymer Kapitalgeber oder Auftraggeber besitzen.

Zu diesem Zweck ist die „Anordnung zum Schutz

der verantwortlichen Persönlichkeit im Buchhandel vom 31. März 1939" erlassen worden, in der bestimmt wird, daß die zur Berufsausübung notwendige Mitgliedschaft in der Reichsschrifttumskammer *nicht* erworben werden kann: von öffentlich-rechtlichen Körperschaften und ihren Zwecken dienenden Einrichtungen, von Aktiengesellschaften, Kommanditgesellschaften auf Aktien, Gesellschaften mit beschränkter Haftung, Genossenschaften, Stiftungen und Vereinen und Personen, die zu den Vorgenannten in irgend einem Treueverhältnis stehen.

Von der Mitgliedschaft sind gleichfalls ausgeschlossen, Personen, die ganz oder überwiegend Wirtschaftsinteressen außerhalb des Buchhandels verfolgen.

In der gleichen Anordnung wird außerdem bestimmt, daß buchhändlerische Unternehmen ohne Zuwendung von Subventionen betrieben werden müssen, daß der Selbstverlag untersagt ist und daß Unternehmen, die sich in der Hauptsache in den Dienst einer bestimmten, nich Gedankengut der Gesamtheit des deutschen Volkes bildenden Weltanschauung, eines religiösen Bekenntnisses oder einer ihren Zwecken dienenden Einrichtung stellen, diese Zielsetzung in ihrer Firma eindeutig und für jeden klar erkennbar zum Ausdruck bringen müssen.

Von den zahlreichen weiteren grundsätzlichen Anordnungen der Reichsschrifttumskammer sollen genannt werden:

Die Rahmenbestimmung für die Ausübung des Leihbuchhandels (früher Leihbüchereigewerbes),
die Anordnung über einen Normalverlagsvertrag zwischen Schriftstellern und Verlegern,
die Anordnung über einen Buchvertreter-Normalvertrag,
die Anordnung über einen Normalvertrag zwischen Verlagsvertretern und Verlagsbuchhandlungen,
die Anordnung über die Reichsschule des deutschen Buchhandels,
die Anordnung über Kalender, periodisches und Reihenschrifttum
sowie die zum Schutze bestimmter Sparten erlassenen Sperrbestimmungen, durch die [illegible] zurzeit die Neugründung von Verlagsbuchhandlungen, Reise- und Versandbuchhandlungen, Groß- und Kommissionsbuchhandlungen sowie von Leihbüchereien verboten ist.

Die Mitgliedschaft in der Reichsschrifttumskammer — Gruppe Buchhandel — können nur Personen und nicht Firmen erwerben. Diese Personen müssen im Sinne der Reichskulturkammergesetzgebung zuverlässig und geeignet sein. Der Nachweis der Eignung ist dadurch zu führen, daß alle Personen, die nicht schon vor dem 1. 1. [illegible] im deutschen Buchhandel tätig waren, eine dreijährige Lehrzeit, den Besuch der Reichsschule des Deutschen Buchhandels und die Ablegung der buchhändlerischen Gehilfenprüfung nachweisen müssen. Neu in den Berufsstand eintretende Personen, also vor allem die buchhändlerischen Lehrlinge, müssen von Anfang an bei der Reichsschrifttumskammer gemeldet sein, die sich der Ausbildung des Nachwuchses besonders angenommen und diese durch eingehende Richtlinien geregelt hat. In diesem Zusammenhang verdient erwähnt zu werden, daß zur Berufsförderung während des Krieges eine besondere Einrichtung geschaffen worden ist:

Das Fernunterrichtswerk der Reichsschrifttumskammer,

das 15 Briefe zur Berufsförderung umfaßt, die von jedem buchhändlerischen Lehrling bezogen werden müssen. Dieses Fernunterrichtswerk erhalten außerdem alle bei der Wehrmacht stehenden Buchhändler, damit sie [illegible] Kenntnisse auch während des Krieges erweitern und [illegible] können.

Personen, die eine abgeschlossene Berufsausbildung in einem anderen Beruf genossen haben, [illegible] zurzeit als sogenannte buchhändlerische Hilfskräfte eingestellt werden und nach einem Jahr praktischer Tätigkeit sowie nach Teilnahme am Fernunterrichtswerk zur Gehilfenprüfung zugelassen werden. Ferner ist jetzt bereits festgelegt, daß aus dem Felde heimkehrende Buchhändler wirtschaftlich so gestellt werden, als ob sie ihre Berufstätigkeit ununterbrochen fortgesetzt hätten.

Beratung und Betreuung der Mitglieder.

Die Reichsschrifttumskammer — Gruppe Buchhandel — unterrichtet ihre Mitglieder durch die Veröffentlichung ihrer Anordnungen im „Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel" und im „Völkischen Beobachter" sowie über Einzelanweisungen durch „Vertrauliche Mitteilungen", die für die Fachschaften Verlag und Handel herausgegeben werden.

Der Börsenverein der Deutschen Buchhändler.

Der Börsenverein der Deutschen Buchhändler als wirtschaftliche Organisation, nicht nur des Buchhandels, sondern auch des Musikalien- und Kunstblatthandels, besteht nach wie vor neben der Reichsschrifttumskammer — Gruppe Buchhandel — und regelt insbesondere das Verkehrs- und Verkaufsrecht. Sein Wirkungsfeld reicht weit über die Reichsgrenzen hinaus. Er betreut insbesondere auch den Buchhandel in den von der deutschen Wehrmacht besetzten Gebieten. Die Mitgliedschaft im Börsenverein ist freiwillig. Im Verlag des Börsenvereins der Deutschen Buchhändler erscheinen das „Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel" sowie andere Fachzeitschriften und vor allem die „Deutsche National-Bibliographie" (tägliches Verzeichnis der Neuerscheinungen, wöchentliches Verzeichnis, Halbjahresverzeichnis, Fünfjahresbände), die für jeden Buchhändler unentbehrlich ist.

Cees Bolding: BREIEND MEISJE (litho) *Tentoonstelling: Onze Grafiek van Heden, Museum Boymans* *Foto: A. Frequin*

OVER HET BEGRIP KULTUUR

DOOR DR M. C. TER WEER

Dezer dagen woonde ik een vergadering bij, waarin o.a. het begrip „kultuur" ter sprake kwam. De spreker vroeg de meening van zijn gehoor over de vraag wat nu eigenlijk „kultuur" is. Deze vraag bleek niet zoo gemakkelijk te beantwoorden, totdat er een van de aanwezigen het verlossende woord meende te spreken door te verklaren: „kultuur is...... beschaving!" Gelukkig nam de inleider met deze simplistische zienswijze geen genoegen, maar merkte volkomen eerlijk op niet in staat te zijn te zeggen, wat men er dan eigenlijk wel onder diende te verstaan.

Ik haal dit voorbeeld maar aan, om te laten zien, dat het gebruiken van een woord en het hebben van een nauwkeurig bepaald begrip in geenen deele elkaar dekken. Met het woord kultuur is dit wel in zeer sterke mate het geval, al zou men — gezien de enorme literatuur over dit onderwerp — het tegendeel verwachten. Niet alle schrijvers gebruiken het woord in dezelfde beteekenis; velen nemen als het ware stilzwijgend aan, dat hun opvatting van kultuur de algemeen-geldende is en redeneeren dan volgens het eenmaal aangenomen schema verder, vaak met een supreme verachting voor de feiten, die geschiedenis en volkenkunde verschaffen. Het is ontstellend te zien, hoe schrijvers lichtvaardige conclusies trekken en deze aan het publiek opdringen, zonder ook maar eenige critiek uit te oefenen op hun eigen bedenksels. Wanneer dit alles een soort amusementslectuur vormde, zou men er de schouders voor op kunnen halen, maar de consequenties van bepaalde boeken zijn dikwijls van dien aard, dat zij eerder vertroebelend dan verhelderend werken op het denken, dat zij b.v. ondergangsstemmingen wekken door een totaal foutieve analyse van den gang der kultuur.

De gang der kultuur. Want dit is een van haar kenmerkende wezenseigenschappen: een voortdurend worden, soms [illegible], maar steeds een voortbewegen, een ontwikkelen, waarmede volstrekt niet beweerd wordt, dat elke volgende phase per sé hooger moet zijn dan de voorafgaande. Historisch kennen wij den tijdelijken teruggang in de kultuur, maar evenzeer staat het vast, dat er in het algemeene verloop een continuïteit is op te merken. De kultuur [illegible] deze continuïteit, [illegible]

zooals de socioloog Vierkandt het uitdrukte, wordt door de feiten bevestigd. De kultuurverandering berust in het algemeen op drie belangrijke factoren: de rijpheid (innerlijke dispositie), de behoefte en de initiatieven van leidende persoonlijkheden. Deze laatste factor wordt soms vervangen door de akkulturatie, het vrijwillig of onder dwang overnemen van kultuurwaarden. Aan deze akkulturatie wordt door sommige schrijvers [illegible] gehecht, een uitgebreide literatuur [illegible] ontstaan aan de controverse: spontaneïteit of overname. Zonder de beteekenis van deze akkulturatie te willen ontkennen, moeten we echter de mogelijkheid van het spontane optreden van kultuurwaarden bij verschillende — geographisch niet samenhangende — groepen blijven aanvaarden; gelijke omstandigheden en gelijke levensvoorwaarden kunnen tot dezelfde kultureele resultaten voeren. Toch blijft het de verdienste van Gabriel Tarde in zijn „Lois de l'imitation" op de sociologische beteekenis van de nabootsing te hebben gewezen. Overigens moet men zich deze overname van kultuurelementen niet als zuiver mechanisch voorstellen, ieder ras, ieder volk drukt er zijn eigen stempel op, verwerkt de dingen naar zijn eigen stijl. Ethnografie en geschiedenis leveren ook in dit opzicht den kultuur-socioloog zijn studie-materiaal.

Deze losse opmerkingen over de kultureele veranderingen voeren ons vanzelf terug naar den oorsprong der kultuur. Bezit de primitieve mensch kultuur? Het hangt geheel af van het standpunt, waarop men zich stelt bij de beantwoording van deze vraag. Het is de fout van veel schrijvers, dat zij het begrip „kultuur" te eng nemen. De inhoud van dit begrip kan als volgt [illegible] worden: alles, wat den mensch [illegible] verheft, is kultuur. Zoo opgevat volgt hieruit [illegible], dat de kultuur een abstractie is, als [illegible] menschheid. De grens naar beneden is hiermede [illegible] ook niet volmaakt scherp — aangegeven; de grens naar boven is natuurlijk niet te bepalen. Dit wat de omgrenzing van het kultuurbegrip betreft, waarmede dan de inhoud [illegible] is. [illegible]

G. V. A. Röling:
PAARDEN (litho)
Tentoonstelling:
„Onze Grafiek van Heden".
Museum Boymans
Foto: A. Frequin

diept in het vraagstuk, d.w.z. werkelijk verdiept en niet maar wat vaag en oppervlakkig mijmert, zal inzien dat de kultuur het specifiek menschelijke bij uitnemendheid is. De lagere kultuurstadia zijn een onmisbare voorwaarde voor de hoogere, zonder onzen geestelijken voorvader — den primitieven mensch — zouden wij niet zijn wat we zijn. Alle kultuurgoederen bezitten een lange voorgeschiedenis en dit geldt vooral van die, welke belangrijk zijn — oppervlakkige modeverschijnselen vertoonen deze eigenschap in veel mindere mate. Nieuwe kultuurscheppingen knoopen steeds aan bij reeds bestaande; schijnbaar plotselinge, als het ware uit het niet voortgekomene uitvindingen en ontdekkingen vertoonen bij nader toezien steeds voorafgaande kultuurelementen; de improvisatie speelt in den gang der kultuur geen rol van beteekenis, het toeval grijpt slechts in op ondergeschikte punten. Wat boven werd gezegd over het spontane optreden van kultuur — in tegenstelling met de overneming, de imitatie — doet aan het laatste geen afbreuk; de genoemde spontaneïteit werd daar gebruikt in den zin van het zelfstandig ontstaan van kultuurgoederen binnen bepaalde kultuurkringen in tegenstelling — zooals reeds werd opgemerkt — met de overneming. De verstandelijke prestatie bij het ontstaan van kultuur-elementen is dan ook geringer — evenals trouwens die van den wil — dan men gewoonlijk aanneemt; het nieuwe moet betrekkelijk „dichtbij" liggen en voor den menschelijken wil zijn krachtige, drastische prikkels noodig om in beweging gezet te worden. Iedere groote vooruitgang is dan ook de som van een aantal kleine en kleinste kultureele „sprongetjes". Dit geldt voor de geestelijke kultuurprestaties evengoed als voor de materieele; groote theorieën ontstaan niet bij wijze van improvisatie, hoeveel voorloopers van Darwin werden er b.v. niet opgedolven! Bij een beschouwing van het maatschappelijk leven mag men dit geen oogenblik uit het oog verliezen, hoezeer de populaire meening misschien ook hiervan afwijkt. De menschelijke aanleg tot scheppend werk is nu eenmaal geringer dan onze ijdelheid wel wil toegeven.

Dit wat de oorsprong en verandering van kultuurelementen betreft. We moeten nu nog eenige aandacht besteden aan de termen kultuur, civilisatie en beschaving. Er heerscht geen eenstemmigheid over de beteekenis van deze uitdrukkingen. Zonder nu mede te gaan met die auteurs, die de drie begrippen behandelen als totaal verschillend en betrekking hebbend op geheel ongelijke zaken, is toch een zekere differentiatie wel op haar plaats. Onder civilisatie zou men dan kunnen verstaan de technische, de materieele kultuur, onder beschaving de geestelijke kultuurelementen — den geestelijken „bovenbouw" — terwijl de kultuur dan het geheel zou omvatten, dus civilisatie plus beschaving.

Van den inhoud der kultuur dient het wezen wel onderscheiden te worden. De kultuur als objectieve realiteit werd door ons gekenschetst als het specifiek-menschelijke; haar wezen is inzicht, besef (Erkenntnis). Kultuur is de menschelijke prestatie bij uitstek, nauw samenhangend met psychische eigenschappen. De „Stetigkeit im Kulturwandel" is terug te voeren op de historische struktuur van het bewustzijn, waarop ook het genoemde gebrek aan spontaneïteit en de nawerking van vroegere ervaringen berust. Deze secundaire functie is individueel sterk verschillend, evenals het vermogen tot logisch denken. Dat er in de geschiedenis van het menschelijk denken een prae-logisch stadium zou hebben bestaan wordt door veel auteurs aangenomen, maar de bewijzen zijn onvoldoende. Dit zou zich trouwens al zeer slecht verdragen met de bovengenoemde wezenseigenschap der kultuur, het inzicht. De menschelijke kultuur zou reeds in de kiem gesmoord zijn, wanneer de primitief geen logisch vermogen had gehad. Een moeizaam verzamelen van ervaringen ligt aan het begin der kultuur, de denkeconomie is eerst het resultaat van latere stadia.

Op nog een merkwaardig verschijnsel in de evolutie der kultuur moeten we opmerkzaam maken, n.l. op de verschuiving der motieven bij de kultuurveranderingen. Ook wanneer de oudere beweeggronden vervallen zijn, blijft een instituut of kultuur-element zijn leven rekken, vaak met een ondergeschoven „modern" motief. De Volkenkunde kent vele van dergelijke gevallen, b.v. het gastrecht, de bloedwraak, de rouwgebruiken. Is het niet mogelijk een nieuw motief te vinden of zijn de tegenwerkende krachten te sterk, dan verdwijnt het kultuurgoed onherroepelijk. Hierin ligt ook de moeilijkheid om oude volkskunst of oude gebruiken tot „nieuw" leven te wekken. Veel van dergelijk oud kultuurgoed is van magisch-religieuzen oorsprong, het oude motief heeft geen kracht meer; nieuwe beweeggronden moeten als het ware geschapen worden om dit oude in onze moderne kultuur in te schakelen en een eigen leven te verschaffen, waar ondergang dreigt. Het waardevolle te behouden, storende invloeden zooveel mogelijk uit te schakelen, belangstelling te wekken voor oude kultuurwaarden is daarom een eerste taak voor hen, die zich geroepen voelen overlevenden waarden hun plaats in het geheel der kultuur terug te geven. De kultuursociologie kan daarbij waardevolle adviezen geven, gegrondvest op het omvangrijke materiaal, dat ethnographie en geschiedenis haar ter beschikking stellen.

Kuno Brinks:
TWEE OSSEN (ets)
Tentoonstelling:
„Onze Grafiek van Heden", Museum Boymans
Foto: A. Frequin

SOCIALE VOORZIENINGEN

voor leden der

Nederlandsche Kultuurkamer

DOOR E. PR[illegible]

In een vorig artikel van „De Schouw" mocht ik, bij wijze van beschouwing hoe de Nederlandsche Kultuurkamer haar taak: de behartiging der belangen harer leden, vervult, een korte uiteenzetting geven over het bureau van de Afdeeling Sociale Zaken der Nederlandsche Kultuurkamer, dat de [illegible] behandelt.

Thans wil ik gaarne de aandacht vestigen op het met ingang van 11 October 1942 ingestelde bureau „Voorzieningsfonds".

Zooals in de dagbladen werd bekend gemaakt, is met ingang van genoemden datum een aanvang gemaakt met de contributie-inning van twee groepen kultuurwerkers, t.w. [illegible] en [illegible].

Het ligt voor de hand, dat nu de vraag gesteld zal worden, waarom voor deze groepen alleen, waarom niet voor alle leden [illegible] contributie vastgesteld en geïnd?

Het is begrijpelijk, dat deze vraag gesteld wordt door een buitenstaander, die van den opbouw der Nederlandsche Kultuurkamer en de werkzaamheden hieraan verbonden, om tot een goedwerkend, aan zijn doel beantwoordend geheel te komen, niet op de hoogte is.

In het onderhavige geval [illegible] vooruitloopend op de algemeene regeling [illegible] een tweetal groepen van kultuurwerkers ingesteld werd, geldt, dat dit noodzakelijk was om [illegible] kultuurwerkers te behartigen [illegible] den President om de contributie [illegible] [illegible] Voorzieningsfonds. In verband met bepaalde [illegible]

[illegible], waarop hier niet nader [illegible], zooals de betrokkenen [illegible] op sociale voorzieningen [illegible]

[illegible]

maar [illegible] geweest is, zal [illegible] verwacht [illegible] blijken.

Hoewel [illegible] verwezenlijking [illegible] slechts [illegible] duidelijk [illegible] zal [illegible] Nederlandsche Kultuurkamer [illegible] op zich zal [illegible] alle kultuurwerkers.

Het doel van het Voorzieningsfonds der Nederlandsche Kultuurkamer is het uitvoeren van sociale voorzieningen, voor zoover [illegible] verschillende groepen van kultuurwerkers [illegible] behoefte bestaat.

Ik noem voor de thans [illegible] het verstrekken van uitkeering bij [illegible] ondersteuning in bijzondere gevallen, [illegible] en [illegible].

Bij de aansluiting van de [illegible] groepen bij het Voorzieningsfonds, zal [illegible] diensten ondergaan, in het bijzonder waar het de [illegible] betreft.

[illegible] Nederlandsche Kultuurkamer [illegible]

C. A. A. [illegible]
Portret van [illegible]
Foto Stedelijk Museum Amsterdam

gebied van de sociale verzorging harer leden, is hiermede echter niet ten einde.

De woorden „oud en arm", „ziek en onverzorgd" — woorden, die voor menig scheppend kunstenaar, menig schepper van onvergankelijke werken van groote waarde voor de volks-gemeenschap een schrikbeeld konden oproepen — zullen in de toekomst niet meer synoniem mogen zijn.

In het kader van het geheel worden regelingen voorbereid om de invaliditeits- en ouderdoms-verzorging in goede banen te leiden!

De Nederlandsche Kultuurkamer is de gedachte niet toegedaan, neen, verwerpt haar ten zeerste, dat het noodig is, om de kunstproductie op te voeren, dat de schepper armoede en kommer lijdt. Al het mogelijke zal dan ook worden gedaan om de bestaans- en levensvoorwaarden van den kunstenaar te verbeteren.

In de eerste plaats zal de zorg van de Nederlandsche Kultuurkamer zich uitstrekken tot de meest noodzakelijke voorzieningen. Deze zullen tot stand worden gebracht, zonder dat hierover eerst in een Parlement geoordeeld behoeft te worden met de kans, dat de staf erover gebroken wordt met de opmerking „kunst is geen regeeringszaak", doch hier zal iets opgebouwd worden ten bate van hen, die het behoeven, en hier zal beslist worden niet door een praatcollege van waanwijze ondeskundigen, maar door idealisten van de daad, die doordrongen zijn van het besef, dat de zorg voor de kultuurwerkers de kultuur en dus de volksgemeenschap ten goede komt. Deze zorg voor het wel en wee van den kultuurwerker zal zich vèrder uitstrekken dan alleen de noodzakelijke materieele behoeften. De begaafde kunstenaar, die aan zijn volksgenooten door zijn werk genot, vreugde en levensblijheid schenkt, moet in staat gesteld worden, van materieele zorgen bevrijd, in een omgeving die met zijn kunstenaarsaard overeenstemt, een tijd van rust en verpoozing door te brengen. Daartoe zullen door de Nederlandsche Kultuurkamer in de mooiste streken van ons vaderland kunstenaarshuizen worden ingericht, vacantieoorden van en voor kultuurwerkers.

De opbouw van de Nederlandsche Kultuurkamer schrijdt voort, vele moeilijkheden zijn reeds overwonnen, vele moeilijkheden moeten nog overwonnen worden, steen voor steen wordt aangevoerd om zijn plaats te krijgen in het gebouw, dat verrijzen zal; hetwelk zal worden een monumentaal bouwwerk, dat geslaagd zal heeten, omdat het geboren is uit idealisme en geschapen uit den wil tot de daad.

Nóg staan velen schuw en vreemd tegenover datgene, wat hen met hoop en blijheid moest vervullen, — omdat men hun diets gemaakt heeft, dat men hen dwingen zal te gaan in een richting, die zij niet wenschen; doch wanneer straks de blinddoek verscheurd van hun oogen vallen zal en zij erkennen zullen dat zij op weg waren hun eigen aard te verloochenen, zal de gedachte, die hen dan vervult, zich uiten in woorden:

„Er zijn groote dingen geschied en wij hebben het niet geweten".

Elbert Hooyberg - Louis Bron Ype Wenning in HET KONSTKABINET

Elbert Hooyberg is weliswaar niet de rijpste, maar ongetwijfeld de merkwaardigste van het drietal schilders dat op het oogenblik in de nieuwe Haagsche expositieruimte „Het Konstkabinet" tentoonstelt. In zijn werk voltrekt zich een wending van subjectivisme naar objectiviteit, zonder dat het aan persoonlijkheid inboet, integendeel. Juist doordat zijn persoonlijkheid zich van het moment en zijn grillen ontdoet, brengt het werk de ware oorspronkelijkheid van zijn maker des te duidelijker naar voren.

Wat deze schilder bijna uitsluitend schildert en waarin tevens zijn grootste kracht ligt, is het landschap, zijn de elementen, die het landschap bepalen: wind en wolken, water en land. Deze houden hem in hun wildheid of teederheid meer gevangen dan het menschelijk bedrijf en zijn bruggen, schepen en molentjes, die tot speelgoed worden en microscopische vormen aannemen, verscholen en weggedrukt onder de majesteit van het natuurgebeuren.

„Heksensabbath" is nog een tasten met een reeds gedeeltelijk verworven techniek naar deze wereld: het doek kan niet overtuigen door de bizarre toevalligheid van aan Jeroen Bosch herinnerende motieven, terwijl de kleurstelling eenigszins

Elbert Hooyberg — LANDSCHAP — *Foto: A. Dingjan*

Ype Wenning:
ZELFPORTRET
Foto: A. Dingjan

dissoneert en de figuren een hecht verband met het landschap missen. Hooyberg is trouwens geen figuurschilder, wat ook blijkt uit „Zomerzondag", waar het zonnige landschap in het verschiet al dadelijk een veel sterkeren indruk maakt dan de met figuren gestoffeerde voorgrond.

Op zijn best ontmoeten wij hem daar, waar de mensch niet, of slechts als nietige bijkomstigheid aanwezig is: in de beide landschappen met brug en vooral in het landschap met donkere lucht. In dit laatste werk krijgt het spel der elementen in contrastrijke schildering waarlijk fascineerend gestalte. Niet iedereen zal de bewogenheid van dit doek ten volle kunnen aanvaarden, maar niemand kan ontkennen, dat zijn pathos hier vervuld is van de gedrevenheid, voor een grootsch natuurverschijnsel een even grootsche uitdrukking te vinden. Elbert Hooyberg toont zich daarmee een schilder, die reeds nu iets belangrijks vertegenwoordigt en waarvan men zeker nog meer mag verwachten.

Over de beide andere exposanten, als goede bekenden in de schilderswereld reeds dikwijls uitvoerig besproken, kunnen wij korter zijn. Louis Bron stelt hier een kleine collectie ten toon, waaronder drie stillevens bijzonder opvallen. Waarschijnlijk is „Groote Cinnia's" het jongste: in ieder geval gaf Bron met dit sterk gebouwd bloemstuk een gelukkig voorbeeld van zijn kunst. Maar ook het warme „Kleine Cinnia's" mag er zijn. Ouder vermoedelijk is het stilleven met fruit in zijn malsch-atmosferische schilderwijze. Het is een gevoelig doek; het mist intusschen de spankracht van de beide andere stillevens.

Bij Ype Wenning spreekt het eigen leven der penseelvoering het meest en het is een schilder van formaat, die er zich van bedient. Wil men dezen leeren kennen, dan beschouwe men zijn „Polsdrager", in rake toetsen neergezet, het verstilde „Binnenhaven", of het stevig geborstelde levendige zelfportret. Een andere zijde van zijn talent geeft hij in „Friesland" en „Zuid-Holland", beide opmerkelijke proeven van decoratieve wandschilderkunst.

Ook voor de liefhebbers van oude kunst valt in het Konstkabinet te genieten: in de bovenzalen is n.l. een wisseltentoonstelling ingericht van oude meesters. Tijdens ons bezoek hingen er o.a. eenige de Mompers, Marissen, vertegenwoordigers van de Nederlandsche romantiek, oude Italianen en Spanjaarden, waaronder een gesigneerde Goya, een bewonderenswaardig doek, op zichzelf reeds een kijkje in deze nieuwe tentoonstellingsruimte met haar aantrekkelijken opzet volkomen waard.

L. G. LONIS

BOEKBESPREKINGEN

Joseph Göbbels: Die Zeit ohne Beispiel. *(Uitg. Zentralverlag der NSDAP. — Franz Eher Nachf. München.)*

Een standaardwerk, dat in geen enkele openbare bibliotheek en boekenkast thuis mag ontbreken.

Deze redevoeringen en artikelen van rijksminister dr Göbbels spreken een klare en duidelijke taal, die overtuigt door haar soberheid, logica en scherp inzicht.

De artikelen en redevoeringen, welke in „Die Zeit ohne Beispiel" zijn verzameld, stammen uit de jaren 1939/'40 en '41 en geven door de sublieme wijze, waarmee hierin op de gebeurtenissen uit dezen tijd werd gereageerd, een duidelijk beeld van de werkelijke gebeurtenissen, die toen voor velen in een ondoorzichtbaar duister waren gehuld.

In dezen tijd greep een meester op het gebied der journalistiek en propaganda, Joseph Göbbels, naar de pen en schreef de artikelen, waaruit een ongekende geestkracht en gloed straalt en die een tijd van wereldhistorische beteekenis voor geheel Europa belichten en een nieuw relief geven. Zoo is „Die Zeit ohne Beispiel" geschreven in een prachtig Duitsch, geworden een [illegible] van de allergrootste beteekenis tot de voorgeschiedenis en geschiedenis van den huidigen oorlog en het wereldgebeuren van thans.

Frits Sampimon

Wolfgang von Goethe: Gott, Gemüt und Welt *(Uitg. Dr Rudolf Neuwinger, Navalland Verlag, Berlin).*

Dit betrekkelijk kleine boekje met zijn ruim 200 pagina's bevat een schat van onmetelijke grootheid aan gedachten en overpeinzingen. Hierin vindt men n.l. een groot aantal uitingen van Wolfgang von Goethe over religie en christendom.

Warm en menschelijk, eenvoudig en toch rijk aan inhoud, zijn deze dichtregels en uitspraken van Duitschlands grootsten dichter. Hij stond ver van het christendom af en legt hiervan getuigenis af in zijn „Gott, Gemüt und Welt".

Wat Goethe in het christendom het meest moest haten was de verachting die het heeft voor de Natuur. Juist de Natuur, het eenige ware, zuivere en echte, was hem het liefst, „weil sie immer Recht hat un der Irrtum bloß auf meiner Seite sein kann. Verhandle ich hingegen mit Menschen, so irren sie, dann ich, auch sie wieder und immer so fort, da kommt nichts aufs reine; weiß ich mich aber in die Natur zu schicken". Naar de wetten der Natuur wilde hij zich schikken, in haar schoot voelde hij zich veilig en geborgen. Hij was de meening toegedaan, dat [illegible] nog door een tweede, beslissende, gevolgd zal worden. Vooral in den huidigen tijd zullen de woorden van den wijsgeer Goethe, vergaard in dit boek, voor velen verhelderend werken, een lichtstraal in de duisternis beteekenen en een steun en toeverlaat zijn.

I. Rijke

Karl August Meissinger: Der verborgene Stern. *(Uitg. Michael Beckstein Verlag te München.)*

Een boek met diepen zin, dat verhaalt van het leven van twee menschen uit verschillende werelden. De boerenzoon Engelbert Sigrist, arts en astronoom, in wien het ernstige boerenbloed spreekt, wordt gesteld tegenover het Fransche meisje Juliette Valvé.

Eerst na lange jaren vinden zij elkaar ook innerlijk. Engelbert zoekt in dezen tijd van groote gebeurtenissen, waarin Harvey den bloedsomloop ontdekt en de ontdekking van Copernicus de menschheid wakker schudt, onafgebroken met groote eerzucht en dorst naar de waarheid, naar de „verborgen ster".

In dezen tijd van groote spanningen, het tijdperk van Shakespeare, waarin het [illegible] en de heksenprocessen een groote rol spelen, rijpt Engelbert Sigrist geestelijk en vindt hij eindelijk de waarheid in een innerlijken vrede.

Frits Sampimon

Tetjus Tügel: Lamm im Wolfspelz. *(Uitg. J. P. Toth Verlag te Hamburg.)*

Uit dit boek spreekt in de eerste plaats de schilder Tetjus Tügel. Als op het linnendoek weet hij thans zijn figuren met woorden te teekenen, zoodat wij hen voor ons zien in al hun lief en leed, in al hun stemmingen.

De boerenzoon Hanka Ulen wordt door het avontuur weggelokt van het ouderlijk huis. Mooi wordt dan beschreven de innerlijke strijd tusschen het verlangen naar avontuur en de gehechtheid aan den geboortebodem.

Gerijpt keert hij tenslotte naar zijn geboorteplaats terug, om zijn geluk en levenshouding te vinden in het bebouwen van zijn land.

I. Rijke

Bruno Brehm: Die sanfte Gewalt. *(Uitg. Piper & Co., Verlag, München.)*

Bruno Brehm heeft den ontwikkelingsgang in het oude Oostenrijk met instemming gevolgd. Altijd heeft hij naar het groote gestreefd en zoo is de huidige plaats van zijn land in het groote Duitsche Rijksgeheel in zekeren zin de vervulling van zijn wil. Hij is de levende schakel tusschen het oude en het nieuwe en het is dan ook te begrijpen, dat zijn werken astronomische oplagencijfers bereiken. Zijn beroemdste werk, de trilogie over den wereldoorlog, waarvoor hij in 1939 den nationalen boekenprijs heeft verkregen, heeft een totale oplage van 420.000 exemplaren, terwijl van zijn laatste boek „Die sanfte Gewalt", in 1941 verschenen, thans reeds meer dan 200.000 exemplaren werden gedrukt.

Wat zijn werk zoo geliefd maakt is echter niet alleen de historische achtergrond. Werken met een geschiedkundige waarde worden er genoeg geschreven, maar er moeten andere kwaliteiten dan zuiver historische in een boek aanwezig zijn, als het boven de belangstelling van geschiedkundige vakgeleerden uit wil komen. De bekoring, die van Brehm's boeken uitgaat, is vooral gelegen in den zeldzamen rijkdom van leven, dien hij er in heeft weten te leggen. Elke bladzijde is vol van eigen warm en bruisend leven en door al zijn werk straalt bovendien de mensch Brehm in al zijn gulle openhartigheid, met zijn diepen kijk op menschen en toestanden, met zijn aanvaarding van het leven in alle moeilijkheden en pijnen, met zijn eenvoud tenslotte, die zijn boeken ook zonder een breede algemeene ontwikkeling zonder meer leesbaar maakt en door hun bewogen inhoud zoo aantrekkelijk.

Zijn laatste boek, „Die sanfte Gewalt", is een roman, die sterk naar de komedie neigt, een roman vol humor, levensblijheid en echte Weensche vaart en vlotheid.

Deze luchtige geschiedenis, verhaald op de onnavolgbare wijze van Bruno Brehm, mist echter niet de diepere accenten. Want naast de bekoorlijke vrouwengestalten heeft Brehm in Preinfalk den officier geteekend, die voor het werkelijke oude Oostenrijk representatief mag heeten: een degelijke, harde werker, stipt, plichtsgetrouw, vol verantwoordelijkheidsbesef ondanks het gevoel, voor een verloren zaak te strijden; zijn vriend en tegenspeler Schmerowsky stelt daarentegen het Oostenrijk van de operette voor. Het is teekenend voor het bemiddelend karakter van Brehm, dat hij deze laatste twee typen in een verhouding van vriendschap in dit boek laat optreden.

Maar allereerst moet men toch in dit boek een comedie zien in romanvorm, zooals Shakespeare voor het tooneel schreef: volkomen ontspanning, toch volkomen echt en ondanks alle opzettelijk aangebrachte onwaarschijnlijkheden, in den grond volkomen werkelijk en waar.

Frits Sampimon

 UIT DE TIJDSCHRIFTEN

Storm, 20 November 1942. Uit dr H. W. v. d. Vaart Smit's artikel „Evolutie-theorie" citeeren wij:

„Een artikel kan slechts aanduidingen geven; een artikel kan geen boek zijn. Maar naar we hopen is het toch voldoende om aan te duiden, in welke mate de democratische, liberalistische, joodsche, marxistische, Darwinistische en bolsjewistische evolutietheorie verwerpelijk en de nationaalsocialistische wereldbeschouwing *zonder* compromis zich daar radicaal vanaf wenden moet, om natuurtheoretisch en philosophisch eigen beschouwingen op te bouwen.

Hoe deze in dit opzicht behooren te zijn, kunnen wij hier niet ontwikkelen. Dat werd te breed. Wèl kunnen wij hier zeggen, dat deze nationaalsocialistische beschouwingen den geest niet uit de stof moeten afleiden en het zuiver materialistische standpunt moeten verwerpen, dat wij de idealen van de ontwikkeling geheel anders moeten stellen en dat wij op natuurkundig èn op geschiedkundig gebied eigen wegen moeten gaan. Het grondverschil is zelfs heel kort en sterk te formuleeren, n.l. aldus: de tegenstander leidt het *zijn* uit het *worden* af, wij behooren het omgekeerd te doen; wij leiden het *worden* uit het *zijn* af, èn op natuurkundig gebied (ook inzake de rassen) èn op geschiedkundig gebied.

En dan zullen wij zien, dat de wereld iets anders is dan een keuken en een koestal, ze is ook een orakel en een tempel, een orakel, dat spreekt van de diepten van het eeuwige zijn, waaruit de dingen worden, een tempel, waarin alle bogen en pilaren ons van de mythe, van het mysterie der werkelijkheid spreken. En dan zullen wij zien, dat de mensch geen hallucineerende automaat is; hij is mensch, die het orakel der onuitputtelijke diepten van al het zijnde in den tempel der werkelijkheid dankbaar beluistert, om dan als kultuurmensch de mythe van zijn eigen wezen te beter te leeren verstaan en zich in de overgave aan zijn plicht naar zijn bestemming te ontplooien.

Volksche Wacht, November 1942. Dit nummer bevat o.a. de volgende bijdragen:

„Neutraliteit en Rijksgedachte", door Mr J. J. Boelhouwers,
„Sociale opbouw", door P. Kuiper,
„De Noordras-mensch en zijn levensruimte", door Kurt Herwarth Ball,
„Het vraagstuk van het oelebord I", door S. J. van der Molen,
„Schuld en straf", door Mr H. W. M. J. Rademaker.

Hamer, November 1942. Nico de Haas vervolgt zijn artikelenreeks over de geschiedenis en zedenbeschrijving van onze voorvaderen met „Volks- en Germanenkunde in de zeventiende en achttiende eeuw". Het prettige van Nico de Haas' betoogtrant is de eenvoudige taal waarmede hij deze problemen behandelt en de overzichtelijke wijze waarop hij den leek een en ander voorzet.

Verder biedt deze wederom keurig verzorgde aflevering interessante artikelen van prof. dr Jan de Vries „De sluwe Loki", „Vroeger Middeleeuwsche ornamentiek" door Gerda Schaap, „Scheepstermen in onze taal" door J. Chr. Wijnands en nog meerdere bijdragen, o.m. van ir W. F. van Heemskerck-Düker en P. Felix over een schoolmuseum in Dithmarschen en het land van de Danziger Werder.

Kunstkalenders, 1943. De uitgeverij „Sparo" bracht een viertal fraaie kunstkalenders, ieder met twaalf mooie foto's over de Nederlandsche kleederdrachten, molens, het landschap in Nederland en van kinderen.

Der Norden, October 1942. Uit Oda Thiel's „Der flämische Volkstanz in Vergangenheit und Gegenwart" citeeren wij:

„Nach alledem darf man wohl sagen, daß der flämische Tanz im Norden zu Hause ist. Haltung, Schritte, Melodien finden wir bei den skandinavischen und norddeutschen Tänzen wieder. Sie passen auch in denselben geographischen Raum wie jene".

Europäische Literatur, November 1942. Dit blad voor de boekenvrienden van gansch Europa, dat daadwerkelijk helpt meebouwen aan de brug tusschen de Europeesche volkeren, welke rust op de pijlers van onderling begrip en goede verstandhouding, juiste waardeering en behoud en verdieping onzer kultuur, biedt ons ook weer in deze November-aflevering veel waardevols. In „Europäische Dichter in Weimar" zegt Paul Hövel o.m.:

„Mancher mag sich fragen, [illegible] angemessen war, eine große Zahl von Dichtern und [illegible] selbst aus den entlegensten Ländern Europas nach Weimar zu einer friedlich stillen Tagung zu laden zu einer Zeit, in der die größten Schlachten der Weltgeschichte geschlagen werden und wo es manchem scheint, daß die Gewalt der Waffen das allein Bedeutsame sei. In den entscheidenden Stunden der Weimarer Zusammenkunft wurde deutlich, daß mit der gesamten künftigen Gestaltung des europäischen kulturellen Lebens auch die Entwicklung der europäischen Literatur von dem Ausgang dieses schicksalhaften Waffengangs abhängt. Gerade die stillen Gespräche gewannen dadurch ihre Echtheit und Tiefe, daß jedem das Opfer der Blüte der Mannschaft unseres Erdteils bewußt war. Die Europäische Schriftsteller-Vereinigung ist im Oktober 1941 in Weimar aus dem Bewußtsein erwachsen, daß die Dichter und Schriftsteller Europas sich durch eine ihrer Art gemäße Entscheidung des Kampfes dieses Jahrhunderts würdig erweisen müssen.

Diese Vereinigung, in der sich die besten Federn aus allen Nationen Europas zusammengefunden haben, hat nichts zu tun mit paneuropäischen Phantasiegebilden alter Art, ebensowenig mit dem Wunsch der Dichter, unter die Politikaster zu gehen, auch nicht das geringste mit einem PEN-Club anderen Vorzeichens. Es geht um die Fortsetzung eines ernsten Gesprächs, das vor einem Jahr begann, als die Eisenbahn eine kleine Schar von deutschen und ausländischen Dichtern an den nebelverhangenen Bergen des Rheingaues vorüberführte, ein Gespräch über die geistige Grundlegung eines neuen Europas. Dabei täuscht man sich keineswegs darüber, daß zwischen den einzelnen Nationen Europ[illegible]gensätze bestehen, die durch Rasse, verschied[illegible] geschichtliche Entwicklung, weltanschaulic[illegible]adition und durch den Standort des eigenen Vol[illegible] dem großen Ringen der Gegenwart gesetzt sind. Aber stärker als dies alles ist das Bewußtsein, daß heute die Aufgabe und Verantwortung der Dichter darin besteht, über all diese Verschiedenartigkeiten hinweg an der Brücke zu bauen, die zu einer für alle Völker Europas glückhafteren Zukunft führt".

Verder bevat deze aflevering van „Europäische Literatur" nog o.a. de volgende bijdragen:

„Der historische Roman", door Wilhelm von Scholz en Emanuel Stickelberger-Basel,
„Europäische Dichter in Weimar", door Paul Hövel,
„Rede in Weimar", door Wilhelm Schäfer,
„Betrachtung zum eigenen Schaffen", door Filip de Pillecijn - Mechelen,
„Wieder im Osten", door Edwin Erich Dwinger, en
„Die Wirkung Gerhart Hauptmanns im Ausland", door Kurt Lothar Tank.

Frits Sampimon